

1 pav. Buteikių piliakalnis iš Š. G. Zabielos nuotr.
Fig. 1. Buteikiai hillfort, viewed from the N.

2 pav. Geležinis lazdelinis smeigtukas. G. Zabielos nuotr.
Fig. 2. Iron crook-like pin. 0 1 cm

tukas dailiai užlenkta galvute atriestu galu, nulūžusiu smaigaliu, būdingas I tūkst. (2 pav.). Piliakalnio žvalgymų metalo detektoriais metu (vykdė MINK klubo nariai) iš viso surinkti 9 registruoti metaliniai radiniai, kurių daugumą sudaro XIX–XX a. kaltinės vinys, 1896 m. Rusijos 2 kapeikos (2 vienetai), lieta herbinė saga ir kt. Iš archeologinių dirbinių, be minėto smeigtuko, dar yra degęs geležinio kirvio ašmenų fragmentas ir gargažė. Visi surinkti radiniai perduoti į AM.

Buteikių piliakalnis pagal turimus tyrimų duomenis datuojamas I tūkst. pr. Kr. pabaiga–I tūkst. pradžia, bet išorinė jo išvaizda (3 nemaži pylimai) rodytų jį buvus naudojamą ir vėliau. Tikslesnį naudojimo laikotarpį galima bus nustatyti tik po jo platesnių tyrimų – ypač pylimų pjūvių.

Buteikiai Hillfort

In 2022, ten test pits measuring 13 m^2 were excavated in Buteikiai hillfort (eastern Lithuania, Anykščiai district) (Fig. 1). The S edge of the exterior slope of the hillfort ditch contained an archaeological layer (32 cm thick) with hand-thrown brushed and smooth pottery sherds. The layer was dated to the 2nd–1st century BC based on ^{14}C samples. An iron pin (Fig. 2) ascribed to a later period was collected during the survey of the flat top of the hillfort which was heavily disturbed in 1915.

Gintautas Zabiela,
Virginija Ostašenkovienė,
Jurgita Viršilienė

Raginėnų piliakalnis

2022 m. rudenį Radviliškio rajono savivaldybės užsakymu atlikti Raginėnų piliakalnio (Radviliškio r., Pakalniškių sen.) detalieji tyrimai. Tyrimų tikslas buvo surinkti duomenų piliakalnio chronologijai ir paskirčiai nustatyti. Raginėnų piliakalnis yra Lietuvoje nuo XIX a. pradžios gerai žinomas archeologijos pamin-

klas. XIX a. 3 dešimtmetyje jį bandė kasinėti šveicaras Frédéricas Dubois de Montpéreux (1798–1850), bet rado tik anglių. Vėliau Raginėnų piliakalnis minimas visuose pagrindiniuose Lietuvos archeologinių objektų sąvaduose, o nuo XX a. pradžios – dar ir kalbant apie pilkapynus, nes piliakalnio aplinkoje buvo tyrinėtos 2 jų grupės, pagal jų medžiagą rusų archeologas Aleksandras Spicynas (1858–1931) išskyrė Raginėnų kultūrą, paneigtą P. Kulikausko 1958 m.

Jis įrengtas P–Š kryptimi pailgoje žvyringoje kalvoje stačiais 9 m aukščio šoniniais šlaitais. Nedidelę apie 20x13 m dydžio aikštelę nuo laukų pusės saugojo 2 pylimų – griovių linijos. Pirmasis iki 3 m aukščio 17 m pločio pylimas supiltas aikštelės pakraščiuose. Jo išorinėje pusėje 2–3 m žemiau pylimo viršaus šlaitų viršutinėje dalyje buvo iškastas griovys, kurį dabar žymi iki 5 m pločio terasa. Kitas griovys ir pylimas buvo jau piliakalnio papėdėse. Š papėdėje griovys 22 m pločio, 3 m gylio ir 7 m pločio dugnu. Už jo supiltas antras 4 m aukščio nuo griovio, 2 m aukščio iš išorės ir 12 m pločio pylimas. V papėdėje griovys ir pylimas visiškai sunaikinti dirbant žemę, o P papėdėje jų vietą žymi 5 m pločio terasa 1 m aukščio išoriniu šlaitu.

Nors lygiuose Šiaurės Lietuvos laukuose piliakalnio siluetas išsiskiria gerai, pats piliakalnis gana smarkiai apardytas anksčiau jį ariant ir kasant duobes (paviršiuje gerai matyti jų žymės). Nuo žmogaus veiklos smarkiai nukentėjo ir kitos šio archeologinio komplekso dalys (papėdės gyvenvietė, du pilkapynai), o kapinynas, rodos, išvis buvo nukastas. Šiandien Raginėnų piliakalnis dirvonuoja, jį prižiūri DKIM.

Tyrimams pasirinkta mažiau apardyta aikštelės ŠR dalis. Čia ištirta 5x5 m dydžio (25 m^2) **perkasa** visą jos gruntą sijojant per rankinį sijoklį 5x5 mm dydžio tinklo akutėmis (1 pav.).

1 pav. Raginėnų piliakalnis tyrimų metu iš V (oro). G. Zabielos nuotr.

Fig. 1. A top-down view of the Raginėnai hillfort during the excavation, sfrom the W.

Paviršinis iki 35 cm storio pilkos žemės sluoksnis buvo nedaug šviesesnis, suardytas ankstesnių arimų metu. Daugiau radinių ir akmenų rasta nuo 25 cm gylio. Giliau tęsėsi tamsiai pilkos ir juodos žemės kultūrinis sluoksnis. Jame buvo nedidelių degėsių, molio tinko trupinių, iki 20 cm skersmens akmenų, taip pat ir degusių. Kokių nors tarpsluoksnių kultūriniame sluoksnyje nepastebėta, ryškesnių struktūrų nefiksuota, nors akmenys vietomis sudarė tarsi grupeles. Link piliakalnio R šlaito kultūrinis sluoksnis buvo ploniausias ir jau 50 cm gylyje po juo pasirodė čia buvusio pylimo viršus, išsiskyręs gelsva žvyringa žeme. Į aikštelės vidurį kultūrinis sluoksnis storėjo ir siekė iki 1 m. Ties perkasos V riba čia buvo fiksuoti du ryškūs įdubimai, kurių atkastos tik iki 3 m pločio R dalys. Jie į įžemį buvo įgilinti maždaug per metrą, viršutinėje dalyje užpildyti tamsiai pilka žeme su vidutinio dydžio akmenimis, padengtais gana stačiais šonais. Apatinė užpildo dalis buvo rusvesnė, sudarė suslinkusios žemės įspūdį ir buvo beveik be radinių. Šių įdubimų paskirtis liko neaiški.

Tyrimų metu surinkta gausi archeologinė medžiaga: 87 ypatieji metaliniai ir akmeniniai radiniai, 930 keramikos šukių, iš jų 487 registruotos, 1427 daugiausia smulkūs kauliukai, iš jų paleozoologiniam nustatymui tiko 1172, 3478 molio tinko fragmentai, bendrai svėrę apie 10 kg. Kone iš visų aptiktų degėsių paimti mėginiai ^{14}C analizei. Visi radiniai saugoti perduoti DKIM (gyvulių kaulai – VU BTC). Tarp ypačiųjų radinių chronologijai ir paskirčiai nustatyti svarbūs papuošalai ar jų fragmentai. Rasta sidabrinė iš 3 vielų vyta (3 vijos) 5,2x4,9 cm dydžio apyrankė su kilpele viename gale ir nukirstu kitu galu, žalvariniai pasaginė 3x2,8 cm dydžio segė pseudotordiruotu lankeliu gyvuliniais galais, juostinis įmušta taškučių eile ornamentuotas 2,1 cm skersmens žiedas, 2 įmuštais įkirtimais ornamentuoti pailgi 5,4–5,7 cm ilgio diržo užkabinimai su kniedėmis ir kilpele gale, apvalus dvipusis 3 cm skersmens kabutis (?) su 23 skylutėmis kraštuose, į kurias įvertos grandelės (išliko 16 jų) (2 pav.). Palyginti nemažai surinkta įvairių žalvarinių skardelių (8) ir grandelių (7). Be minėtos sidabrinės apyrankės, rasti dar 4 sidabro žaliavos fragmentai: 3 2–4 mm storio vielų fragmentai ir keturkampis 2,8 cm ilgio 9x4 mm ruošinys. Visa ši medžiaga rodytų, kad šioje vietoje yra dirbęs juvelyras. Jo buvimą patvirtina ir pora kitų radinių, kurie anksčiau buvo skiriami tik namų apyvokos reikmėms. Tai į dvi dalis sudužęs akmeninis 6,9 cm skersmens 1,3 cm storio rusvo smulkiagrūdžio akmens šlifavimo skriemulys ir balkšvo smulkiagrūdžio akmens 12 cm ilgio galąstuvas. Abu daiktai greičiausiai buvo naudojami dailinant pagamintus dirbinius arba galandant darbo įrankius. Specifinę čia stovėjusio pastato paskirtį rodo ir tai, kad rasta labai nedaug buityje naudojamų daiktų (geležinis 11,6 cm ilgio peilis ir kito peilio 6,2 cm ilgio ašmenų fragmentas, 10,3 cm ilgio yla su sukimo žymėmis įkotės – darbinės dalies sandūroje, nenustatytos paskirties 10,3 cm ilgio tiesūs ašmenys su skylutėmis galuose, kaplio ovalia skyle 5 cm aukščio pentis).

2 pav. Tyrinėjimų metu rasti žalvariniai ir sidabriniai (vyta apyrankė) papuošalai. G. Zabielos nuotr.

Fig. 2. Copper alloy and silver (plaited bracelet) found during the excavation.

Šie paprastai būna gyvenamųjų pastatų palydovai. Nerasta ir židinio, bet išsijota net 15 gargažių – piliakalniams nelabai būdingo radinio.

Tyrimų metu iš gausių sluoksnyje buvusių akmenų išskirta 20 riedulių su šlifavimo žymėmis (tą mikroskopu padarė dr. T. Rimkus). Tai 8–15 cm skersmens apvalių ar pailgų formų smulkiagrūdžiai akmenys su 1–3 plokščiau nušlifuotais paviršiais. Dauguma jų rasti tarp kitų akmenų ir yra, matyt, surinkti iš aplinkos. Jų paskirtis neaiški, bet tokie akmenys trynimui ar gludinimui buityje buvo naudojami gana plačiai. Nuo klasikinių akmeninių trintuvų jie skiriasi menkiau išreikštomis ir negausiomis plokštumomis (vyrauja viena plokštuma).

Iš struktūrų tyrinėtoje vietoje fiksuotas pylimo pagrindas, jame buvusio įėjimo vieta ir visame plote išsimėčiusios 19 stulpaviečių. Pylimo pagrindas iki 3,7 m pločio ir 40 cm aukščio, suformuotas iš gelsvo ir rusvo smėlio ir žvyro (3 pav.). Labiau pylimo išorinėje pusėje ir jau iš dalies šlaito pradžioje fiksuotos dvi degėsių ir akmenų juostos, kirtusios pylimo pagrindą beveik skersai. Atstumas tarp jų siekė 80 cm. Juostas sudarė sudegusios medinės konstrukcijos, iš jų buvo galima išskirti kelis kuolus. Jos buvo iš dalies užvirtusios akmenimis, užpildžiusiais tarp degėsių buvusį įdubimą. Akmenimis buvo užpildytas apie 30 cm pločio tarpas tarp dviejų medinių sienų. Šalia šio įėjimo greičiausiai aukojimo tikslu buvo užkastas sveikas geležinis 36,5 cm ilgio pjautuvas stačiu kampu atlenktais ašmenimis. Kiek daugiau gyvulių kaulų ir tie patys degėsiai rodo, kad tuo metu buvę mediniai įtvirtinimai sudegė. Nerasta jokių ginklų liekanų, iš ko būtų galima spręsti, kad gaisras buvo buitinis.

Tarp surinktų šukių dominuoja apžiesta keramika (73 proc. visos keramikos), ji vyrauja iš esmės visuose sluoksniuose. Ši keramika dažnai puošta bangelių ar horizontalių linijų ornamentu (38 proc. visos). Lipdytinės lygiu paviršiumi ir grublėtosios keramikos nedaug – atitinkamai 14 proc. ir 13 proc. Ši keramika irgi aptinkama visuose sluoksniuose, o tai yra natūralus jos maišymo piliakalnio naudojimo metu rezultatas. Šukės daugumoje gana smulkios, tačiau rasti ir 2 didesni lipdytų lygiu paviršiumi puodų fragmentai – 9,5 cm skersmens dugnas su iki 4 cm aukščio sienelių liekanomis ir 16 cm skersmens dugnas su iki 3,6 cm aukščio sienelių liekanomis. Sveikesnės puodų dalys paprastai išlieka objektą greitai apleidus, pvz., gaisro metu.

3 pav. Perkasa 1 pasiekus įžemį iš P. G. Zabielos nuotr.
Fig. 3. Trench 1 upon reaching sterile soil, viewed from the S.

Paleozoologiniai tyrimai (dr. G. Piličiauskienė) parodė, kad dauguma surinktų kaulų yra labai smulkūs, kone trečdalis – apdegę. Jie priklauso tiek naminiams (avys, ožkos, galvijai, kiaulės, arkliai), tiek laukiniams (bebrai, kiškai, stumbras, meška) gyvūnams. Rasta paskirų paukščių ir žuvų kaulų, taip pat 4 vieno žmogaus kaulai – alkūnkaulio ir šeivikaulio fragmentai. Jų kilmė neaiški, nes kaulai rasti ne vienoje vietoje.

Archeobotaniniai tyrimai (dr. K. Minkevičius) atlikti iš 4 skirtingų kultūrinio sluoksnio vietų paimtų ėminių. Informatyviausias buvo ėminys iš 70 cm gylio, kuriame identifikuota 2431 degusi augalų makroliekana, tarp jų gausiausi kultūriniai augalai (rugys, miežis, sora, kvietys). Ėminiuose fiksuotos ir įvairių piktžolių sėklos, taip pat ir aptinkamos dirbamuose laukuose (raugė, balanda).

Tyrinėtos piliakalnio vietos chronologiją nesant vizualiai išsiskiriančios stratigrafijos nurodo paskiri geriau datuojami ypatieji radiniai ar jų fragmentai, ^{14}C datos (padarytos 5) ir keramika. Pagal daugumą dirbinių, apžiestą keramiką ir vieną ^{14}C datą (1353–1394 m. (656±26) (FTMC–DS36–2)) atsižvelgiant į faktą, kad Šiaurės Lietuvoje medinės pilys galėjo stovėti tik iki XIII a. pabaigos, viršutinis kultūrinio sluoksnio horizontas datuojamas XIII a. Jis piliakalnyje yra pagrindinis ir, matyt, susiformavęs per kelis kartus, taip pat ir po gaisro ar gaisrų. Gilesnis sluoksnis pagal kai kuriuos dirbinius (kaplio pentis, skardinis kabutis), grublėtąją keramiką ir 2 ^{14}C datas (897–1030 m. (1055±26) (FTMC–DS36–1); 893–1023 m. (1079±26) (FTMC–DS36–4)) gali būti datuojamas X–XI a. ar kiek ankstesniais laikais. Matyt, šiam laikui turėtų priklausyti ir 9,4 cm ilgio geležinis lazdelinis smeigtukas nedidele kiek suspausta galvute. Dvi ^{14}C datos, rodančios II–III a. (130–325 m. data (1821±26) (FTMC–DS36–3); 125–244 m. (1848±26) (FTMC–DS36–5)), bus susijusios su šios vietos panaudojimu į P nuo piliakalnio buvusios Raginėnų pilkapių grupės funkcionavimo metu, bet pats objekto pobūdis šiuo metu lieka neaiškus. Archeologine medžiaga šios datos lieka neparemtos, tačiau įdomu, kad viena jų gauta iš aikštelės Š įdubime 1,75 m gylyje rasto degėsio. Gal šios piliakalniams nebūdingos duobės buvo įrengtos tuo metu?

2022 m. tyrimai parodė, kad Raginėnų piliakalnyje yra išlikę stori archeologiškai vertingi kultūriniai sluoksniai, rodantys, kad tai yra labai vertingas archeologinis objektas, teikiantis esminių duomenų Šiaurės Lietuvoje geležies amžiuje ir ankstyvaisiais viduramžiais (Lietuvos atveju) vykusiems procesams pažinti.

Raginėnai Hillfort

In 2022, a 25 m^2 trench (Fig. 1) was excavated in Raginėnai hillfort (north Lithuania, Radviliškis district) revealing a rich archaeological deposit up to 2 m thick. Finds included: 87 special metal and stone artefacts, such as iron tools, copper-alloy jewellery (Fig. 2), raw silver, stones with a brushed surface, and slag; and 487 pottery sherds. Five silver artefacts and a number of specific tools suggest that the excavated area was a jeweller's workshop. Wheel-turned pottery dominated the assemblage (73% of all pottery) and was frequently decorated with linear or wavy ornaments. A pathway around 80 cm wide was identified between the structures in the mound (Fig. 2). The analysis of paleozoological and archaeobotanical material yielded some surprising results. Based on the entire material assemblage, the flat top of the Raginėnai hillfort dates to the 9th–13th centuries, whereas the two radiocarbon dates obtained (2nd–3rd centuries) were not confirmed by the archaeological material.